

HET GESLACHT AMANITA IN NEDERLAND II

Hier volgen dus de beschrijvingen van de Nederlandse vertegenwoordigers van het geslacht Amanita, volgens verwantschap geordend. De soorten zijn genummerd en deze nummering correspondeert met die achter de namen der soorten in de determinatietabel in het eerste deel van dit artikel in het vorige nummer van Coolia.

Het geslacht Amanita valt uiteen in twee vrijwel even grote groepen, waarvan de één amyloide en de ander niet amyloide sporen heeft.

Amyloide sporen kleuren blauw tot blauwgrijs in een oplossing van Jodium. Deze reactie is ook zonder microscop goed na te gaan. Eén van de te onderzoeken exemplaren wordt een nacht te sporen gezet, waarna het opgevangen sporenstof bij elkaar wordt geschraapt (oppassen, dat men geen papierdeeltjes meeneemt). Een klein kluitje hiervan wordt op een glaasje (vooral niet op papier!) in een druppel jodiumoplossing gebracht. Zijn de sporen amyloid, dan kleurt het kluitje zwart, zijn ze niet amyloid, dan krijgt het kluitje de geelbruine kleur van de oplossing. De jodiumoplossing kan zijn Melzers reagens, JKJ of gewone jodium-tinctuur, verdund met water (± 1 op 10).

Daar ik meen, dat het goed is voor de popularisering van de mycologie, dat de soorten zo veel mogelijk Nederlandse namen hebben, heb ik enkele nieuwe ingevoerd. Hierbij ben ik van het principe uitgegaan, dat men aan de naam moet kunnen zien tot welk geslacht de soort behoort. In het geval van de goed ingeburgerde Latijnse geslachtsnamen lijken mij deze de meest geschikte "stam" van de naam, zodat men namen krijgt als Grauwe amaniet, Hulstmarasmius, Geelwitte mycena, Perzikrussula etc. Voor de soortsaanduiding kan men dan zo veel mogelijk inspiratie zoeken bij de Latijnse soortnaam. Enkele werkelijk goed Nederlandse namen zoals Vliegenzwam dienen natuurlijk gehandhaafd te worden.

Bij het raadplegen van de beschrijvingen dient men er rekening mee te houden, dat de groepskenmerken niet steeds in de soortbeschrijvingen zijn herhaald.

BESCHRIJVINGEN.

Ondergeslacht A.

Sp. amyloid. Hd. rand niet gevoord (soms zwak gevoord bij oude exempl.). Korte lam. meestal afgerond tot versmald eindigend. (Fig. 14.) St. bijna altijd massief.

Sectie I. Witte of bleke soorten met iets over de lam. uitstekende en vaak met flarden behangen hd.-rand. Volva plakken of wratten op hd. vormend (Sectie door sommigen als geslacht *Lepidella* Gilb. of *Aspidella* Gilb. behandeld.)

1. A. strobiliformis (Paul. ex Vitt.) Gonn. & Rab. (=A. solitaria van meeste auteurs) —
Franje-amaniet. (Fig. 1).
Geheel wit tot vuil wit. Hd. 5 - 15 cm, met dikke plakjes of vlokkige wratten; rand met flarden van ring behangen. St. meestal met grote wortelende knol, vlokkig tot kaal, met aan bovenrand van de knol meestal één of meer aangedrukte volva-randen.
Ring dik, week, verbrokkelend.
Sp. 10-13 x 7-9,5 μ .
Oude loofbossen op klei of leem; zz.
Zomer en vroege herfst.
2. A. echinocephala (Vitt.) Quél. — Stekelkop-amaniet (Fig. 2). Hd. 7 - 16 cm, wit, licht bruinig grijs of vuil gelig wordend, met talrijke kleine conische wratjes. Lam. groenig geel wordend. St. met knots- tot knolvormige basis, waarop meestal enkele kransen van vrij dikke, oplopende, iets afstaande schubben. Ring dun, vlezig. Sp. 9,5-11,5 x 6,5-8 μ . Lo op klei; Utrecht, Zeist; zzz.

3. A. vittadini (Mor.) Vitt. — Schubsteel-amaniet.
(Fig.3) Hd. van 7 - 17 cm, wit, fijn aangedrukt
vezelig-schubbig met verspreide witte volva-
lapjes of -wratjes; hd.rand + getand. Lam. wit
tot crème. St. slank cilindrisch, zonder knol,
van basis tot ring met kransen van brede,
vliezige, oplopende, iets afstaande schubben.
Ring dun, met dikkere dubbele rand.
Sp. 10-13,5 (-15) x 7,5-10 μ .
Sinds 1942 in grasveld in hortus en enkele malen
in plantsoenen te Delft.

Sectie II. Gekleurde, meestal bruine soorten met
niet over lam. uitstekende hd.rand.
Volva wratjes, korsten of poederige
plekken op hd. en bovenrand van knol
vormend.

4. A. rubescens (Pers. ex Fr.) S.F. Gray —
Parelamaniet.
Hd. 5 - 15 cm, meestal rossig bruin, soms ook
wittig, vleeskleurig, grijsbruin of geligbruin,
met dunne korstvormige tot fijnwrattige vuil-
witte tot bruinige, grijzige of rossige volva-
resten. St. wittig, vleeskl. rood, rossig bruin
of grizig bruin. Vlees bij doorsnijden vleeskl.
rood wordend, vooral in steelbasis. Sp. 7,5-10
x 5,5-7 μ . Lo., Co.; op zand, veen en klei;
aaa. Zomer tot herfst. Eetbaar.
- 4a.A. rubescens f. annulosulfurea Gill. — Geel-
geringde parelamaniet. Ring zwavelgeel. Meestal
iets tengerder dan typische vorm; aa.
5. A. franchetii (Boud.) Fayod. (= A. aspera van meeste
auteurs). — Geelwrattige amaniet. Hd. 5 - 10
cm, eerst wittig tot licht botergeel, dan bruin
wordend, tot dadelbruin in centrum, soms met
iets violette tint, met korstvormige tot fijn-
wrattige gele volvaresten, die later vuilbruin
verkleuren. St. wit tot crème, met bruinige knol,
waarop aan de bovenrand ringen van gele poederige

tot fijnwrattige volvaresten. Ring wit met gele rand. Vlees wit, in jeugd geel verkleurend onder hd.huid, later wat bruinig wordend in st.basis. Sp. 8-10,5 x 6-7 μ .

Oude loofbossen op klei; zz. Zomer en herfst. Oude exemplaren moeilijk te onderscheiden van *A. rubescens* en *A. excelsa*. Het geel aan rand van knol is het langst standhoudende kenmerk.

6. *A. excelsa* (Fr.) Gonn.& Rab. [inclusief *A. spissa* (Fr.) Opis.]

— Grauwe amaniet. (Fig. 4-5). Hd. wittig, licht grijs, licht grijsbruin of donker grijsbruin. Volvaresten wit tot griuw.

Vlees niet verkleurend. Sp. 8-12 x 6-10 μ .

Meestal Lo.; a. Zomer en herfst.

Forma *excelsa* (Fig. 4): Hd. wittig, lichtgrijs of licht grijsbruin, kaal of met spaarzame wittige volvalapjes. St. meestal lang en slank, diep wortelend, vrijwel zonder knol, bleek, wat vezelig of kaal, met fragiele wittige volvalapjes, die vaak in bodem achterblijven. Meestal in dikke humuslaag groeiend.

6a. Forma *spissa* (Fig. 5): Hd. donker grijsbruin, meestal met verspreide kleine wittige tot grauwe volvawratjes. St. kort en gedrongen, griuw en fijn pluche-achtig onder ring, met raapvormige knol. Meestal op humusarme zand- of leemgrond.

Sectie III. Witte of gekleurde soorten met zakvormige volva, of met ronde gerande knol en vrij dikke volvaplakjes op hd.

7. *A. citrina* (Schaeff.) ex Roques (= *A. mappa*).

— Gele knolamaniet (Fig. 6) Hd. 3 - 9 cm, licht zwavelgeel, later strokleurig tot wittig wordend, met verspreide, vrij dikke, hoekige, licht zwavelgele tot griuw-bruine plakjes, soms kaal. St. wit tot licht zwavelgeel, later strokleurig tot bruinig wordend met ronde, meestal

gerande knol, soms met een volvarandje. Geur van rauwe aardappelen. Ring licht zwavelgeel, later bruinig of grauw. Sp. 6,5-9 x 6-8,5 μ . Co. en Lo.; op zand, veen en klei, vooral op zure bodem; aaa. Late zomer en herfst.

- 7a. *A. citrina* var. alba (Gill) Gilb. — Witte knol-amaniet. Geheel als voorgaand; kleur van hd., st. en ring in jeugd helder wit; aa.
8. *A. porphyria* (Alb. & Schw. ex Fr.) Schummel. — Porfieramaniet. Hd 1,5 - 6 cm, donker tot licht grijsbruin met violette of lilatint, met platte, + hoekige, vrij dikke volvaplakjes of kaal. St. licht grijsbruinig violet tot licht lilagrijs, met bleke top en soms wat gelige basis, met kleine tot grote, ronde, al of niet gerande knol, soms met smalle aangedrukte volvarand. Ring eerst licht violet-grijs, later donker grijsbruin wordend. Sp. 7,5-10 x 7,0-9,5 μ . Lo., Co.; op zure bodem; z. Late zomer en herfst.
9. *A. phalloides* (Fr.) Link. — Groene knolamaniet. Hd. 4,5 - 9 cm, meestal gelig olijfgroen, maar variërend van donker olijfbuin tot licht groenig grijs of licht geelbruin, met een, zich naar centrum verdichtende, vage zwarte adering, kaal of met een enkel wittig dun-vliezig volvalapje. St. wit tot lichtgeel, later grauw of bruinig wordend, onder ring vaak met groengrauwe aangedrukte vezel-schubjes, met ronde knol en witte zakvormige volva. Geur eerst zoetig, later weeïg. Sp. 8-10 x 6-8 μ . Lo., vooral eik; op voedselrijke leem- en zandgrond soms aaa., b.v. in duinbossen, elders a. tot zz. Late zomer en herfst. Dodelijk giftig.
10. *A. verna* (Bull. ex Fr.) Roques — Vroege knolamaniet. (Fig. 7.) Hd. 5 - 8 cm, bol tot komvormig, meestal zeer regelmatig, wit, soms iets oker in centrum, iets kleverig, kaal. Korte lam. schuin afgesneden eindigend.

St. wit, glad of iets vezelig, met witte vliezige ring, met ronde knol en zakvormige volva.

Met KOH niet verkleurend, geur onaangenaam.

Sp. 8,5-13 x 5,5-8,5 μ . Lo. op voedselrijke zand-, leem- of kleibodem; zzz. Zomer. Na 1939 niet meer gevonden. Dodelijk giftig.

11. A. virosa. sensu Fr. — Kleverige knolamaniet.
(Fig. 8). Hd. 5 - 8 cm, onregelmatig kegelvormig met afgeronde top, wit tot licht ivoorkleurig, centrum soms gelig of rozig getint, zeer kleverig indien vochtig, kaal. St. vaak bochtig, wit, later iets rozig of bruinig, onder ring vezelig tot vezelig-schubbig, met tere vliezige, vaak verscheurde ring, met ronde knol en zakvormige volva. Met KOH geel verkleurend. Geur eerst fris en zoetig, later weeïg. Sp. 8-10 x 7-9,5 μ . Co en Lo. op zure bodem (vooral leem?); in buitenland meest bij Co., bij ons vooral bij beuk; zz. Late zomer en herfst. Dodelijk giftig.
Wordt vaak verward met kaalhoedige exempl. van *A. citrina* var. *alba*. Geur en KOH-reactie zijn echter kenmerkend.

Ondergeslacht B.

Sp. niet amyloid. Hd. rand bijna steeds duidelijk gevoord. Korte lam. meestal afgeknot eindigend.
(Fig 15). St. hol of hol wordend.

Sectie IV. St.basis knolvormig. Volva doorgaans in plakjes of wratjes op hoed uiteenbrekend; indien volva + vliezig en schedevormig, dan vrijwel geheel met knol vergroeid.

12. A. muscaria (L. ex Fr.) Hook. — Vliegenzwam.
Hd. 6 - 20 cm, tomaatrood tot oranjegeel, aan rand oranje tot geel, met witte tot licht gele volvawratjes, soms kaal. St. wit, soms licht okergeel boven ring, iets vezelig tot vezelig-schubbig onder de ring, met ronde tot raapvormige knol met op bovenrand enige witte ribbels of

kransen van wratten van volva. Ring wit tot licht okergeel met witte tot okergele rand. Sp. 8,5-11 x 6,5-8,5 μ . Lo. en Co. op zure bodem; meestal bij berk of den; aaa. Late zomer tot vroege winter. Giftig. De vorm met gele wratjes op hd. wordt wel var. formosa Pers. ex Weinm. genoemd. In de bergen komen bruine vormen voor, herkenbaar aan oranjegeel vlees onder hd.huid.

13. A. pantherina (D.C. ex Fr.) Krombh. — Panteramaniet (Fig. 9) Hd. 5-11 cm, dadelbruin, soms zeer licht, tot bijna wit, met kleine, aanvanke-lijk helder witte volvawratjes, soms kaal. St. wit, met ronde tot stomp-raapvormige knol, onder ring kaal tot wollig-vezelig. Volva meestal een dikke rand aan de knol en 1 of 2 ringen om de st., juist boven de knol vormend. Ring smal, wit, niet of zwak gestreept. Sp. 8-12 x 6-8 μ . Lo., vooral eik; voedselrijke zand- en leemgrond; plaatselijk aaa., b.v. in de duinstreek, elders a. tot z. Zomer en herfst. Giftig.
- 13a. A. pantherina var. abietum (Gilb.) — Ongestreepte Panteramaniet. Robuster. Hd. donker grijsbruine met niet-gevoorde rand en grauwe volvawratten. Eén vondst te Ermelo. Lijkt zeer veel op A. excelsa f. spissa, maar verschilt daarvan door truncate korte lam., ongestreepte smalle ring en niet-amyloide sp.
14. A. gemmata (Fr.) Gill. (= A. junquillea Quél.). — Narcisamaniet (Fig. 10). Hd. 3 - 8 cm, goudgeel tot okergeel, soms met zwakke roze tint, verblekend tot oker-crème of chamois, later bruinig wordend, met enkele zeer dunne witte tot grijs witte volvalapjes of kaal; st. wit tot licht okergeel, fijn vlokkelig-vezelig tot kaal, meestal met raapvormige of soms ronde knol. Ring wit, smal, ongestreept, dun-vliezig of geheel ontbrekend. Volva meestal als smalle vliezige, afstaande of aangedrukte rand op overgang van knol naar steel. Geurloos. Sp. 8-12 x 6-9 μ . Lo. en Co.

op zure zandgrond; meestal bij den of beuk; a.
Voorjaar tot vroege winter.

15. A. eliae Qué. — Roze amaniet. (Fig. 11). Hd.
5-8 cm, eerst rozig crème tot vaal vleeskl.
roze of zalmkl. roze, later wijnrozebruin of
zelfs hazelnootbruin wordend, met enkele volva-
plakjes in zelfde kleur of grauwer, maar soms
kaal. St. wit tot licht grijs roze, fijn vezelig,
met iets verdikte basis; volva als wittige tot
grijs roze tegen st. geplakte zak of in lapjes
uiteen scheurend of verdwijnend. Ring wit tot
grijs, dun, vaag gestreept. Geurloos. Sp. 11-16
x 8-11 μ . Hier slechts één vindplaats bij Roermond
onder Lo. op arme leemgrond. Zomer.

Sectie V. St.basis niet knolvormig en, of door losse
zakvormige volva omgeven, of met dikke
grijs vlokke volvaringen bezet.
Ring ontbrekend.

16. A. vaginata (Bull. ex Fr.) Vitt. — Slanke amaniet
(Fig. 12). Hd. 3 - 15 cm, roodbruin, grijsbruin,
grijs of wit, met lang gevoorde rand, kaal of met
een enkel volvalapje. St. wit of met aangedrukte
schubjes in kleur van de hoed. Ring ontbrekend.
Volva een vrij nauwe hoge schede om st. basis
vormend. Sp. rond, 9-13(-16) μ . Eetbaar.
- 16a. A. vaginata var. vaginata (= A. vaginata var. plumbea
(Schaeff. ex Purton) Qué.) — Grijs slanke
amaniet. Hd. 5 - 15 cm, lichtgrijs, grijs of
grijsbruin. St. wit tot fijn grijs, zelden rossig,
schubbig. Volva wit tot grijs. Lo. op voedselrijke
zand- leem- of kleigrond, vooral bij populier;
z. Zomer en herfst. Van deze variëteit komen nog
verschillende kleurvormen voor die constant lijken
te zijn en aan bepaalde terreintypen zijn ge-
bonden. Het is belangrijk hierover gegevens te
verzamelen.
- 16b. A. vaginata var. fulva (Schaeff. ex Sommerf.) Qué.
Roodbruine slanke amaniet. Hd. 3 - 8 cm, kastanje-
bruin.

St. wit tot fijn rossig bruin schubbig. Volva wit met roestige vlekken. Lo. op zure bodem; aaa. Zomer en herfst.

- 16c. Ook andere kleurvariëteiten kunnen verwacht worden; var. alba, geheel wit; var. spadicea, met donkerbruine hd.
17. A. Lividopallescens (Gill.) Walty — Bleke amaniet (Fig. 13). Hd. 6 - 10 - (- 15) cm, bleek grijsig zalmkleurig-oker, met kort gestreepte rand (tot 8 mm), tamelijk vlezig, kaal. St. tot 25 cm lang, bovenste helft licht zalmkleurig vlokkig, onderste helft glad, vliezig gelaarsd. Volva een vlezig-vliezige zak, bruinig. Sp. 10-13 x 8,5-10 μ . Eén vondst in zomer onder Lo. op klei bij Utrecht. Ten Zuiden van Nederland komt nog A. crocea voor, met oranje hd. en st., en ten Noorden A. flavescens met gele hd. en wittige st. Beide soorten hebben ronde sp., een lang gestreepte hd.rand en een vlezige, vrij wijde, witte schedevormige volva.
18. A. inaurata Secr. (= A. strangulata (Fr.) Qué.) — Prachtamaniet (Fig. 16). Hd. 8 - 15 cm, sepia tot grijsbruin, naar de randen lichter, tot licht bruin, geelbruin of licht grijsig bruin, soms met zwakke olijftint, met lang gevoorde hd.rand, meestal met licht tot donker grijze vlokkige volva-wratten. St. grijs, aangedrukt vezelig-schubbig, vooral op onderste helft, aan basis met -één of meer dikke vlokkige grijze volvaringen of resten daarvan. Sp. 10-14 μ , rond. Alleen in oude loofbossen op klei, vooral in zomer, maar ook herfst; z., maar plaatselijk a.

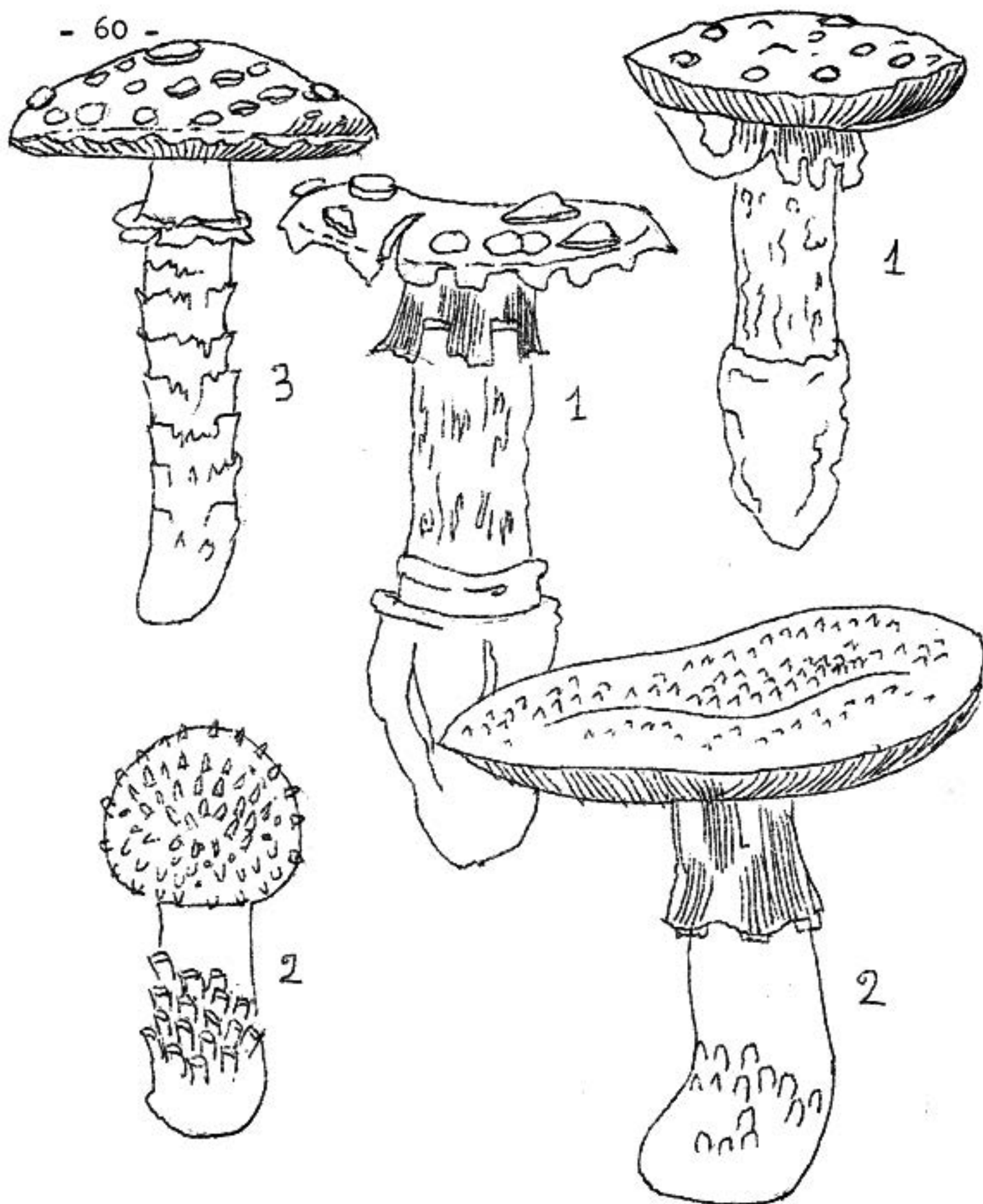

Fig. 1: *Amanita strobiliformis*. Fig. 2: *A. echinocephala*. Fig. 3: *A. vittadinii*. (Alle figuren $\pm \frac{1}{2}x$)

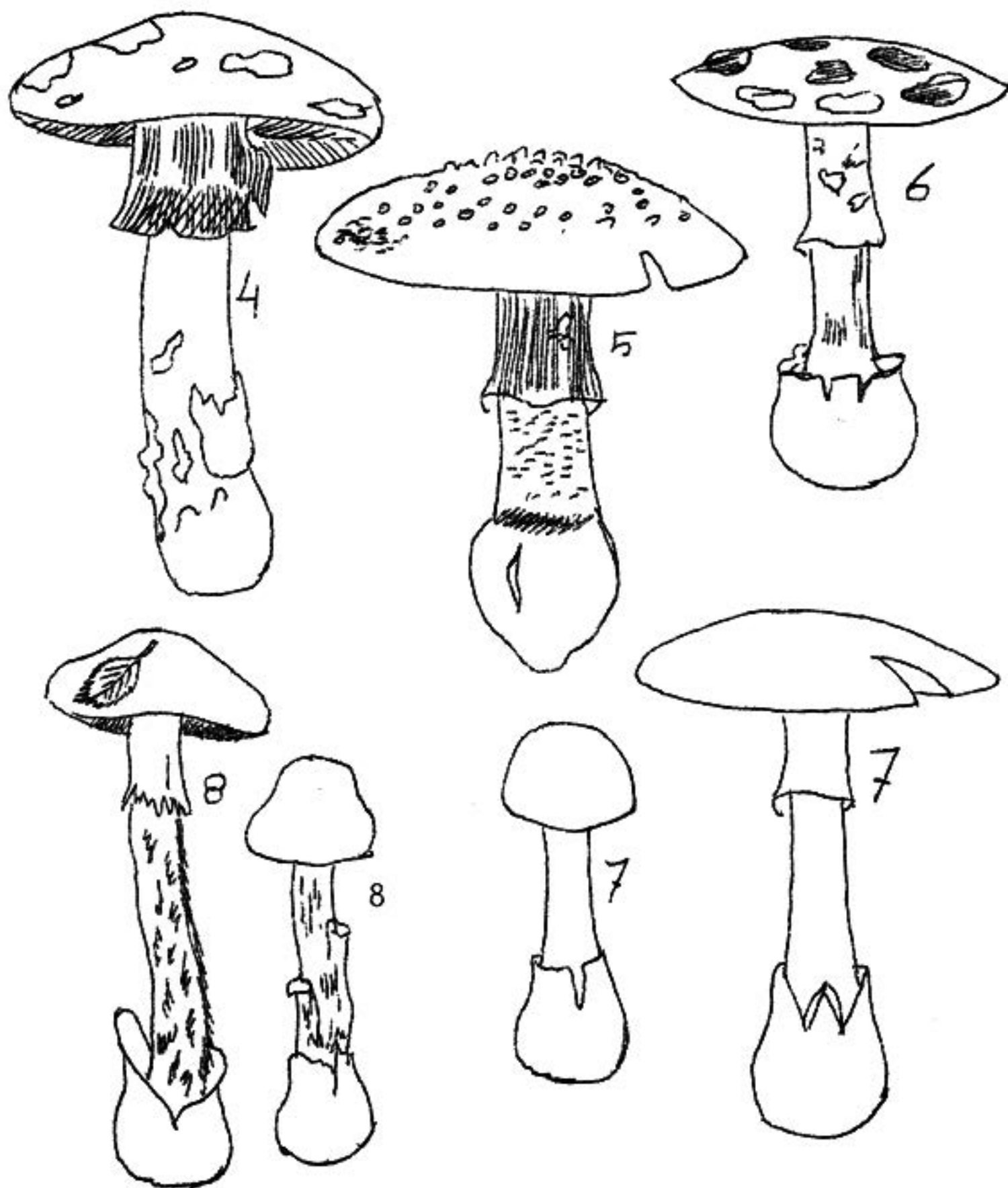

Fig. 4: *Aman. excelsa* f. *excelsa*. Fig. 5: *A. excelsa* f. *spissa*. Fig. 6: *A. citrina*. Fig. 7: *A. verna*. Fig. 8: *A. virosa* (Alle figuren $\pm \frac{1}{2}x$)

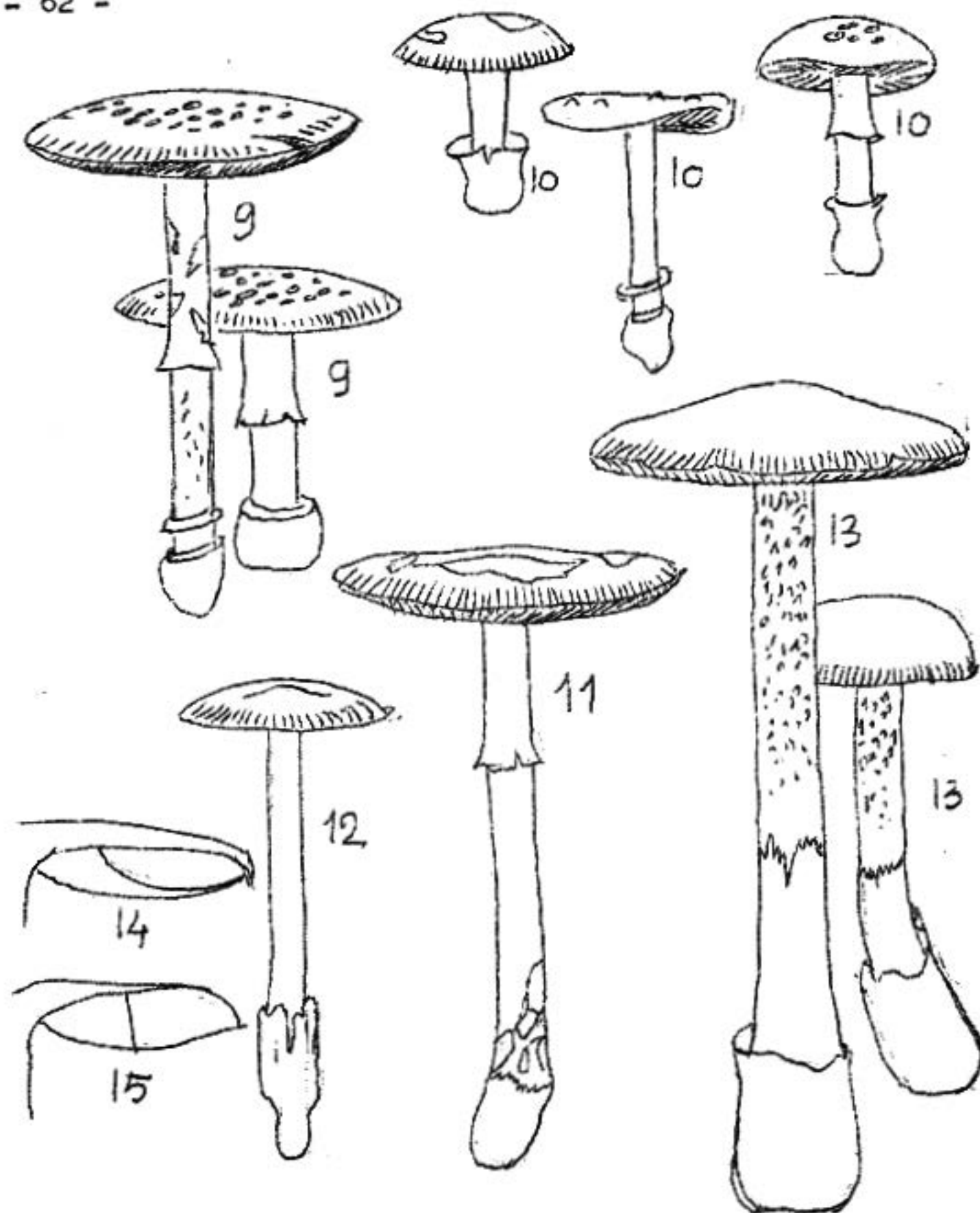

Fig. 9: Aman. pantherina. Fig. 10: A. gemmata.
 Fig. 11: A. eliae. Fig. 12: A. vaginata. Fig. 13: A. livi-
 do pallescens. Fig. 14: Versmalde korte lamel. Fig. 15:
 Afgeknotte korte lamel. (Alle fig. $\pm \frac{1}{2}x$).

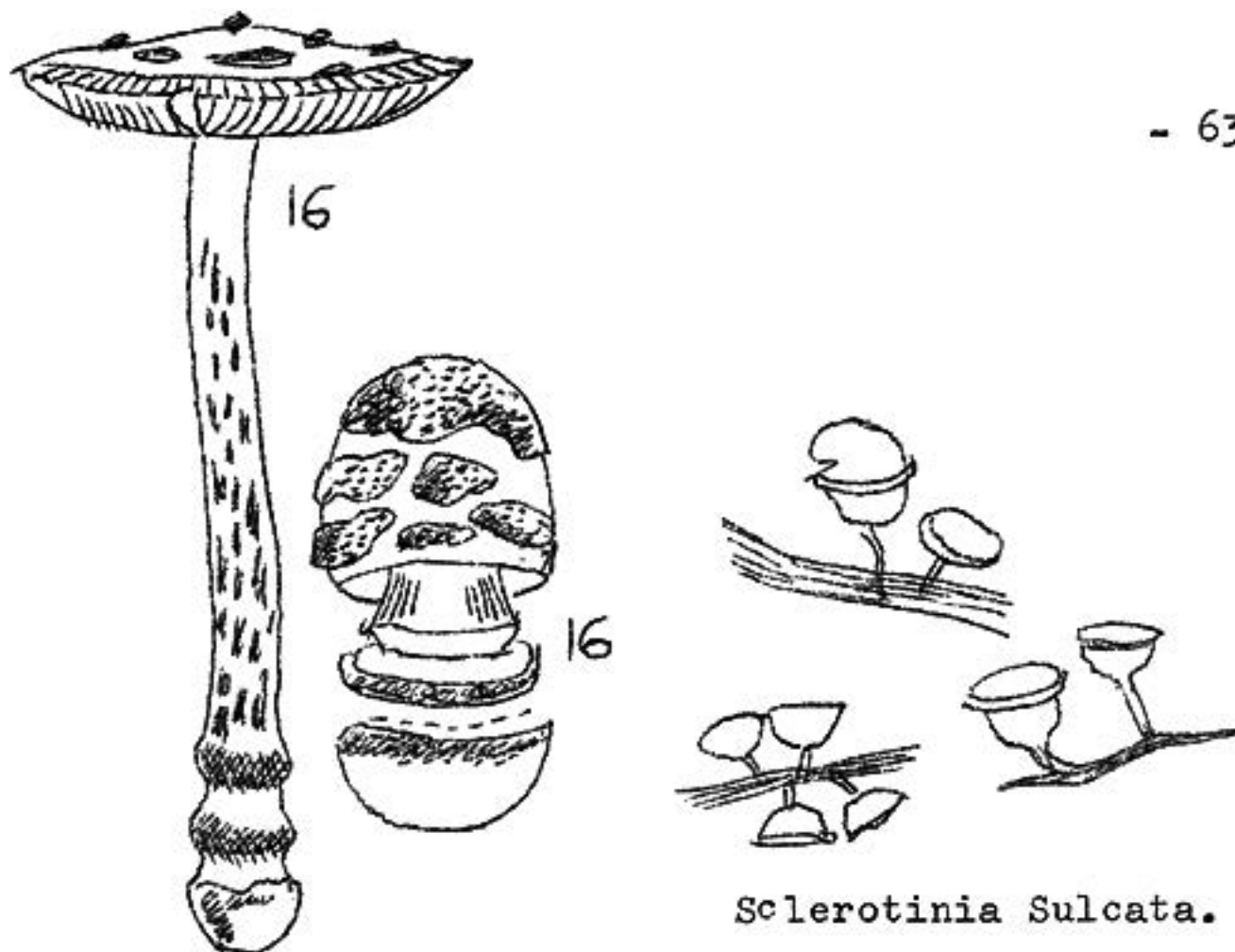

Fig.16: *Amanita inaurata*
($\frac{1}{2} \times$)

Sclerotinia Sulcata.

OVER CIBORIA ACERINA EN ENKELE ANDERE DISCO'S

Tijdens een speurtocht naar microfungi in het natuurreservaat het Goudbergven bij Strijbeek waar wij met het speciale doel heengingen om naar de apotheciën van een Sclerotinia te zoeken, die daar op wollegras (Eriophorum) voorkomt, werden enkele interessante Discomyceten verzameld. Het is een algemene ervaring, dat als men er op uittrekt om iets bepaalds te zoeken men doorgaans met geheel wat anders, dat niet minder interessant is, naar huis komt en zo verging het ook ons op die bewuste aprildag. De Sclerotinia op wollegras werd door ons niet meer ontdekt; vermoedelijk door achteruitgang van de Eriophorum vegetatie, maar onze tocht was allerminst tevergeefs. In het Goudbergven komen namelijk hier en daar gagelbosjes voor en dat bracht een onzer op een idee. Het is uit de mycologische literatuur bekend, dat op de gagel (Myrica gale) een Discomyceet leeft, die beschreven werd door de eminente Amerikaanse Sclerotinia-kenner Professor H.H.Whetzel en collega